

## ЕТНОПЕДАГОГІКА ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ НА НАРОДНИХ ТРАДИЦІЯХ ОБРЯДАХ ТА ТВОРЧОСТІ

економістів у вищих аграрних навчальних закладах. дис... На здобуття наук, ступеня канд. пед. наук. 13.00.04 // О. Левчук. – Вінниця, 2008. – 226 с.

13. Лузан П.Г. Теоретичні і методичні основи формування навчально-пізнавальної активності студентів у вищих аграрних закладах освіти: автореф. дис. д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. // П. Лузан. – К.: 2004. – 42 с.

14. Мовчан В.С. Етика. Книга для вчителя.

Навчально-методичний посібник. // В.С. Мовчан. – К: Знання, 2008. – 303 с.

15. Ткачова Н.О. Аксиологічні засади педагогічного процесу в сучасних загальноосвітніх навчальних закладах: автореф... д-ра пед. наук: спец. 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. // Н.О. Ткачова. – Луганськ, 2007. – 44 с.

16. Яковлев С.В. Содержание и структура системы ценностей личности. // Педагогическое образование и наука. – 2007. – №3. – С. 29 – 30.

Стаття надійшла до редакції 31.10.2011

УДК 372.017:39(477)

Леся Грицик, вихователь дитячого будинку "Оранта",  
Львівська обл., м. Дрогобич

## ЕТНОПЕДАГОГІКА ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ НА НАРОДНИХ ТРАДИЦІЯХ ОБРЯДАХ ТА ТВОРЧОСТІ

У статті висвітлюється роль етнопедагогіки та виховання дітей на основі народної педагогіки, національних традицій.

**Ключові слова:** етногенез, етнопедагогіка, національне виховання, дитина.

**Літ. 16.**

**П**остановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Після проголошення незалежності України відкрилися нові напрямки для розвитку вітчизняної науки, освіти. Однією з важливих проблем є проблема національного виховання.

Наука говорить (Віркандт, Мюір, Доугалл), що наймогутнішим з усіх чинників, які формують націю, є потяг до безсмертя, тобто до традиції, до зберігання спогадів, утривалених у пісні, легенді, в іменах великих людей, які є неначе втіленням ідеалів нації.

У другій половині ХХ ст. в Україні проблеми української народної педагогіки та її значення у вихованні і навчанні дітей досліджував М.Г. Стельмахович. За його визначенням, народна педагогіка – це "галузь емпіричних педагогічних знань і досвіду трудящих мас, що виробляється в домінуючих серед народу поглядах на мету і завдання виховання, у сукупності народних засобів, умінь і навичок виховання та навчання" [12, 11 – 13].

В.Т. Скурагівський зазначав: "В усіх цивілізованих країнах народній культурі завжди приділялася особлива увага. Без її глибокого знання годі говорити про високі потенції тої чи іншої нації. Культура будь-якого етносу, як крона дерева, не може розвиватися без власного коріння" [10].

С. Русова писала: "Кохаючи свою національну культуру, дитина поважатиме і другі нації й цікавитиметься їх життям; навчиться шукати і

знаходити у вселюдській культурі ті скарби художні, наукові і моральні, які можуть стати їй найріднішими, бо не нав'язані збоку, а органічно прищеплені до її душі" [6, 23].

**Аналіз останніх досліджень та публікацій** дозволяє зазначити, що над проблемою етнопедагогіки та виховання дітей на основі народної педагогіки працювало багато дослідників, це зокрема праці, С. Русової "Нова школа", "Нові методи дошкільного виховання", О. Ольжича "Українське дошкілля", "Дошкілля", М. Стельмаховича "Народна педагогіка".

**Мета статті.** Аналіз етнопедагогічних традицій виховання та їх роль у формуванні особистості дитини.

**Виклад основного матеріалу.** Щоб посправжньому пізнати свій народ необхідно вивчити його історію, мову, культуру, що плекалася в народному середовищі протягом багатьох століть, безперервно розвивалася, зберігаючи при цьому свої риси. Традиційна культура виражена в різних формах: матеріальній (будівлі, ремесла, знаряддя праці, одяг тощо) та духовній (традиціях, звичаях, обрядах, усній народній творчості).

Вивченням цієї колективної народної культури займається спеціальна наука – *етнографія*. Назва ця походить від грецьких слів *ethnos* – народ і *grapho* – пишу, що означає *народоопис*.

Отже, етнографія – це одна з галузей історичної науки, що займається вивченням походження народів (етносів), процесу їх розвитку,

## ЕТНОПЕДАГОГІКА ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ НА НАРОДНИХ ТРАДИЦІЯХ ОБРЯДАХ ТА ТВОРЧОСТІ

особливостей традиційного побуту, матеріальної і духовної культури [15, 13].

Г.Н. Волков уперше ввів у педагогічну літературу термін “етнопедагогіка” і дав їй наукове визначення.

Етнопедагогіка – це наука “про досвід народних мас у вихованні підростаючого покоління, їхні педагогічні погляди; це наука про педагогіку побуту, педагогіку сім’ї, роду, племені, народності, нації. Етнічна педагогіка досліджує особливості національного характеру, що склався під впливом історичних умов” [2, 7].

Використання накопиченого українським народом досвіду у вихованні є цінним джерелом для відродження і становлення національного виховання, адже воно відповідає українській вдачі, менталітетові, особливостям національного характеру.

Універсальною особливістю етнопедагогіки є те, що вона ефективно використовує два головних напрями спрямованості дитини – наслідування діяльності дорослих і прагнення до пізнання оточуючого світу.

Етнопедагогічні ідеї найглибше висвітлені у історичних, фольклорних, етнографічних джерелах та витворах мистецтва. Етновиховні погляди наших предків відтворені у традиціях, звичаях, обрядах, святах і мають тісний зв’язок з язичницькою і православною вірою.

Якщо ми хочемо зберегти себе як живий національний організм, то повернення до традиційних засад виховання мусимо визнати своїм імперативом – так можна сформулювати стратегію сучасного українського виховання [14, 15].

Використання накопиченого українським народом досвіду у вихованні підростаючого покоління є вагомим основою для відродження національного виховання. Мета виховання в українській етнопедагогіці зводилась до плекання здорової, доброї, розумної та працьовитої людини.

На думку М. Стельмаховича: “людина праці, шляхетна в поведженні й свідомо своєї людської та національної гідності” [11, 2].

М.Г. Стельмахович відзначав, що: “під засобами виховання розуміємо той вид діяльності, явище чи предмет, які можуть впливати на особистість у певному напрямку” [13, 168].

Вчений виділяв природні і надприродні засоби етновиховання. До природних він відносив рідну мову, фольклор, домашній побут, традиції, звичаї, обряди, свята, символи, ритуали тощо. До надприродних – релігію.

Г.Н. Волков вбачає в народній педагогіці лише народний досвід та його опис. За його визначенням, народна педагогіка – це сукупність

емпіричних знань з питань виховання, які розповсюджуються переважно усно, це практична діяльність у вихованні підростаючого покоління [3, 11 – 12].

Ідея національної спрямованості виховання, зокрема виховання дошкільників, була обґрунтована С. Русовою ще на початку ХХ ст., а її думки про те, що лише національне виховання є надзвичайною впливовою силою у формуванні національного характеру, національної психології людини набули значної актуальності у наші дні.

У праці “Нові методи дошкільного виховання” у розділі “Розвиток свідомості” С. Русова зазначає: “Якщо ми будемо лише пасивно спостерігати, як росте, розвивається дитина, то сама дитина буде шукати активного впливу авторитету, без якого вона почуває себе безпомічною та безпорадною. І тоді замість вашого впливу може прийти фактор, який лише позитивно діятиме на дитину. Ні, ми мусимо з мужністю брати на себе відповідальність, користати зі впливу свого на дитину, дорожити нахилом дитини, підпорядковуватися ним і шукати засобів, щоб якнайкраще скерувати дитину на добрий шлях. Ця наша сугестія разом із тим не повинна обмежувати волі дитини, її самостійне поступування. Наша відповідальність тут дуже велика, бо майже виключно від нас залежить, куди саме ми направимо волю ще мало свідомої істоти. А тому треба насамперед якнайкраще придивитися, пізнати душевний та фізичний стан дитини, розібратись у тому, до чого вабить дитину та від чого її відвертає. Треба пестливо викликати її довір’я, її відверті признання, щоб у відносинах між педагогом і дитиною не було страху” [9, 3].

Важливим завданням С. Русова вважала розвиток творчих здібностей дитини, надаючи перевагу таким засобам, як національне мистецтво – вироби з глини, дерева, декоративний розпис, вишивка.

У праці “Нова школа” С. Русова зазначала: “В кожному святі треба єднати народне, національне, фольклорне з загальнокультурним і давати щось естетичне, прекрасне, радісно веселе”, “А ще, – писала С. Русова, – в садку має лунати гарна українська пісня, плекатися рідна мова – у творах словесних самих дітей і в розповідях виховательки” [8, 19].

За рідну треба вважати ту мову, якою діти розмовляють у своїй родині. “На Україні рідна мова є українська; нею й мусить провадитися вся наука” [7, 209]. Проблеми розвитку рідної мови виступають у вченні С. Русової як складові глибинних і багатограних процесів державотворення, само ідентифікації, формування національної

## ЕТНОПЕДАГОГІКА ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ НА НАРОДНИХ ТРАДИЦІЯХ ОБРЯДІВ ТА ТВОРЧОСТІ

свідомості українців, відродження і збереження національної культури, освіти, традицій, звичаїв тощо.

У сучасному українському соціумі поширене явище, коли діти соромляться говорити рідною мовою, співати народні пісні тощо. В етнопедагогічній системі домінувала думка, що кожен своєю поведінкою не повинен давати приводу погано думати про свій народ: “Будь таким, щоб по тобі достойно судили про твій народ” [1, 116 – 117].

Дошкільне виховання, писав О. Ольжич, звичайно повинно бути національним, а його змістом та виховним матеріалом має стати українська народна культура, оскільки саме їй притаманні “всі потрібні органічності сталевої єдності, багатства й чистоти”, саме вона забезпечує дитині “тривалий і потужний зв’язок з національною стихією” [5, 132].

За О. Ольжичем, у основі дошкільного виховання має бути народність, як “підвалина національної культури взагалі” [5, 135].

На думку Н. Міщенка, уже “з перших днів свого життя діти вбирають той національний та соціальний дух, що формує в них типові особистісні риси й якості, властиві своєму, а не іншому народові”. Вочевидь, лише таким шляхом є можливість долучення наступних поколінь українців до культурних традицій народу [4, 3].

Я. Чепіга переконаний, що “розвиток молодого покоління сполучено з розвитком нації, як молодий паросток із своїм матернім деревом. Нове покоління, як парост, живиться тим, що дає йому національність”. Втративши зв’язки із рідною культурою, “людина обов’язково позбудеться частини своїх здібностей. А зоставшись у чужій нації, в чужій культурі, не дасть того, що змогла б дати в своїй рідній” [16, 200 – 201].

**Висновок.** Отже, нині особливо актуальне глибоке вивчення коренів українського народу, унікальних і неповторних традицій, звичаїв та обрядів, що розвивалися і вдосконалювалися з метою збереження духовних цінностей, які виробив народ впродовж багатьох віків.

Кожний звичай, що його ми притримуємося, треба дитині доступно пояснити. І лише те, що дитина розуміє, те може й пошанувати і запам’ятати на все життя. Що ж буде незрозуміле, те залишиться чужим, а то й виглядатиме дитині смішним.

І що найважливіше – традиції і звичаї є твором українського народу.

В них його духовні скарби. Коли їх зберігаємо, живемо нашим власним життям. А коли передаємо нашим дітям, даємо їм українську духовність.

1. Будник О. *Особливості української етнопедагогіки / Дайджест. Школа-парк. – 2003. – №2. – С. 116 – 117.*

2. Волков Г.Н. *Этнопедагогика. – Чебоксары, 1974. – 376 с.*

3. Волков Г.Н. *Чувакская народная педагогика. – Чебоксары, 1956. – 416 с.*

4. Міщенко Н. *Який же проросте патріотизм? / Н. Міщенко // Рідна школа. – 2004. – №1. – С. 1 – 8.*

5. Ольжич О. *Українське докільля. // Незнаному воякові. – К., 1994. – С. 133 – 135.*

6. Русова С. *Вибрані педагогічні твори у 2 книгах. Кн. 1. / За ред. Є.І. Коваленко. – К., Либідь, 1997. – 272 с.*

7. Русова С. *Нова школа соціального виховання // Вибрані педагогічні твори у 2-х кн. – К.2. – К.: Либідь, 1997. – С. 16 – 104.*

8. Русова С.Ф. *Нова школа. – К., 1917. – С. 19.*

9. Русова С.Ф. *Нові методи дошкільного виховання. – Прага, 1927.*

10. Скуратівський В.Т. *Український народний календар. – 2-ге вид., стереотип. – К.: Техніка, 2006. – 384 с. – (народні джерела).*

11. Стельмахович М. *Виховний ідеал української народної педагогіки [Текст] / М. Стельмахович // Початкова школа. – 1998. – №6. – С. 1 – 5.*

12. Стельмахович М.Г. *Народна педагогіка. – К., 1985.*

13. Стельмахович М.Г. *Українська родинна педагогіка: Навчальний посібник. – К., ІСДО, 1996. – 288 с.*

14. Стельмахович М.Г. *Українська родинна педагогіка: Навчальний посібник. – К., ІСДО, 1996. – 288 с.*

15. *Українське народознавство. За заг. ред. С.П. Павлюка, Г.Й. Горинь, Р.Ф. Кирчіва. – Львів.: “Фенікс”, 1994. – 607 с.*

16. Чепіга Я. *Національне виховання. / Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX – XX ст.): Хрестоматія / Поряд. Л.Д. Березовська та ін. – К., Наук. Світ. 2003. – 418 с. – С. 191 – 208.*

Стаття надійшла до редакції 14.10.2011

